

СУТЬ І ЗМІСТ ЕКООРІЄНТОВАНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Каленський Андрій Анатолійович,

д.пед.н., професор

провідний науковий співробітник

Інститут професійної освіти НАПН України

м. Київ, Україна

Вступ. Екологія, як наука, увібрала у свій зміст такі світоглядні поняття як: зміни у довкіллі та посилення тиску на екосистеми, необхідність переходу суспільства до стійкого розвитку, моральну відповідальність кожної людини за дбайливе використання природних ресурсів, нагромадження та переробку відходів, збереження довкілля. Основним її призначенням та завданням є забезпечення стратегії сталого розвитку, що спрямована на досягнення гармонії у відносинах між людиною, суспільством і довкіллям.

Сучасна екологія включає нашарування пласту гуманітарних і філософських проблем, котрі проявляються через: – визнання природи як цілісного організму, в який залучено й людину; – вивчення системних об'єктів із використанням нових систем пізнання; – надання суттєвого значення моральним принципам, що забороняють дії небезпечні як для людини, так і для природи (Сидоренко, 2002).

Мета роботи. На основі аналізу нормативно-правових актів і наукових праць з питань екологічної освіти визначити суть і зміст екоорієнтованих педагогічних технологій.

Матеріали та методи. При написанні статті нами було використано нормативно-правові акти і наукові праці з питань екологічної освіти. Методи, використані у роботі: аналіз, порівняння, систематизація, абстрагування. Результати та обговорення. Шляхи гармонізації взаємовідносин між людиною і природою (довкіллям) відбуваються, насамперед, через передачу необхідного екологічного досвіду, знань та умінь із збереження довкілля освітніми засобами. Це значить, що реалізація нових викликів, які висуває сучасна цивілізація, може відбутися через зміни у змісті й формах освіти, зокрема і використанням екоорієнтованих педагогічних технологій у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

У такий спосіб екологія стає важливим чинником сучасного наукового дослідження і необхідним компонентом оновленої системи неперервної екологічної освіти і виховання взагалі та її професійно-технічної ланки, зокрема (Лук'янова, 2016). Щоб визначити зміст поняття екоорієнтованих педагогічних технологій розглянемо, насамперед, саму дефініцію «технологія». Воно складається з двох складових лексем: 1) «техно», що одночасно означає і мистецтво (вправність, майстерність), і ремесло (фах, професія); 2) «логія» – наука, знання. Тобто, пряме значення терміна

«технологія» можна тлумачити як опис, з одного боку, майстерно здійсненої професійної роботи, а з іншого – досконалої, оптимально організованої діяльності, що гарантує отримання повного результату (Прокопенко, 2018).

Суттєве розходження в поглядах науковців на це педагогічне явище («педагогічна технологія» чи «технологія навчання») багато в чому пояснюється складністю і недостатністю його вивченості, значною відмінністю розуміння вихідних позицій у різних дослідників. Проте всіх об'єднує визнання особливої специфіки педагогічної технології, як явища, яка полягає в тому, що в ній організовується, планується і здійснюється такий навчальний процес, який повинен гарантувати досягнення поставлених цілей. Вона передбачає формулювання мети через результати навчання, які виражаються у діях здобувачів освіти, надійно ними усвідомлюються, приймаються, визначаються і перевіряються. Потреба у нових педагогічних технологіях, зокрема й екоорієнтованих, спричиняється новими потребами суспільства, що спрямовані на досягнення гармонії у відносинах між людиною, суспільством і природою. Наприклад, виникненню технології програмованого навчання передував розвиток кібернетики; створення технології контекстного навчання відбувалось завдяки розвитку діяльнісного підходу в освіті.

Отже, у процесі становлення екоорієнтованої технології можна виокремити такі етапи: актуалізація суспільної потреби у збереженні довкілля – фундаментальні знання в науковій думці щодо сталого розвитку – розробка нової екоорієнтованої технології – популяризація та реалізація цієї технології в педагогічній системі.

У новій екоорієнтованій технології навчання ставиться мета виявити закономірності взаємодії викладачів, здобувачів освіти, а саме: змісту, форм і методів, засобів й джерел навчання. При такому підході ця технологія представляє, по-суті, організацію такого процесу навчання, що передбачає певну систему дій та взаємодії всіх елементів цього процесу, що сприяють забороні небезпечних дій як для людини, так і для природи. Отже, екоорієнтована технологія навчання – це система науково обґрунтованих дій та взаємодії елементів освітнього процесу, здійснення яких гарантує реалізацію поставлених цілей навчання, що спрямовані на досягнення гармонії у відносинах між людиною, суспільством і природою.

При традиційній технології домінуюче положення займає викладач, який визначає всі основні параметри освітнього процесу: цілі, зміст, форми, методи, засоби навчання. Здобувач освіти займає підлегле, залежне становище – він не має можливості впливати на планування, оцінювання і корекцію процесу навчання, але він прагне до самореалізації, самостійності, має певний побутовий досвід. Сама логіка освітнього процесу вимагає, щоб навчання було організоване як співробітництво, спільна діяльність викладача і учня на всіх етапах, щоб здобувач освіти став суб'єктом навчання. Наслідком заміни концепції освіти на екоорієнтовану стає оновлення курикулуму навчання: поява нових екоорієнтованих навчальних дисциплін, оновлення змісту вже існуючих навчальних курсів, яке спрямоване на

заборону небезпечних дій як для людини, так і для природи, й, з метою забезпечення у здобувачів освіти цілісного вивчення явищ світу – створення інтегрованих курсів для формування гармонії у відносинах між людиною, суспільством і природою.

У межах традиційної освітньої системи існують різні моделі навчання (трансляційна, формуюча, розвивальна, активізуюча та вільна), які мають суттєві відмінності. В них гармонізація взаємовідносин між людиною і природою відбуваються, насамперед, через передачу необхідного екологічного досвіду, знань та умінь із збереження довкілля освітніми засобами. Так, трансляційна модель традиційного екологічно спрямованого навчання побудована на передбаченні, що екоорієнтований зміст навчальних впливів ізоморфно трансформується в систему знань і умінь здобувача освіти з екології, його індивідуальні морально-екологічні якості. Проте, таке навчання орієнтується на досягнення кінцевого результату, а не на розвиток сучасної особистості.

Формуюча модель, зазвичай, ґрунтується на тому, що до певної міри за допомогою управління навчальною діяльністю здобувача освіти можна гарантувати формування його екологічних знань, умінь і навичок з наперед заданими властивостями. Навчання при цьому відбувається поетапно, з формуванням певних екологічних розумових дій. Той, хто навчається, засвоює еталонні морально-екологічні зразки діяльності – чим точніше і правильніше він їх засвоїть, тим ефективнішим вважається екологічно спрямоване навчання. Розвивальна модель спрямована, в першу чергу, на розвиток теоретичного екологічного мислення (когнітивної сфери особистості того, хто навчається) за рахунок спеціальної організації екоорієнтованого навчального матеріалу і не передбачає звернення до моралі емоцій і почуттів здобувачів освіти.

Активізуюча модель спрямована на стимулювання екологічної пізнавальної діяльності за рахунок впровадження проблемного навчання і розв'язання навчальних екологічних задач, спрямованих на уникнення небезпечних дій як для людини, так і для природи. Вільна модель екологічної традиційної освіти орієнтована на спонтанність у саморозвитку особистості, зокрема її екологічної сфери, а екологічне навчання розглядається як супровід її природного гармонійного розвитку.

Аналіз категорії «педагогічна технологія» демонструє, що до її структури входять:

1. Концептуальна частина (короткий опис ідей, гіпотез, принципів, які допомагають її розумінню).
2. Змістовна частина (цілі навчання, обсяг і характер змісту освіти).
3. Процесуальна частина – технологічний процес (організація освітнього процесу, способи пізнавальної діяльності здобувачів освіти, методи і форми роботи викладача, діагностика навчання).
4. Програмно-методичне забезпечення (навчальні плани і програми, навчальні й методичні посібники, засоби навчання і діагностики).

5. Професійний компонент (відображення залежності успішності функціонування і відтворення спроектованої педагогічної технології від рівня педагогічної майстерності викладача). Також І. Прокопенко (2018) зазначає, що будь-яка педагогічна технологія ґрунтується на певній науковій концепції, що включає філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітніх цілей.

Концептуальна частина розглядається з позиції інноваційності, альтернативності, гуманізму, демократизму, сучасності. При такому підході педагогічна технологія і екоорієнтована, в тому числі, виступає як проєкція певної педагогічної системи, що реалізується на практиці. «Системний підхід, лежить в основі будь-якої педагогічної технології, відтворюваність і очікувана ефективність якої цілком залежить від її системності і структурованості» (Беспалько, 2018). Отже, змістовна частина в межах екоорієнтованої технології повинна розглядатися з позицій сучасних теорій екологічної освіти, принципів системності, ідей розвивального екологічного навчання і соціального замовлення, що комплексно спрямовано на досягнення гармонії між людиною та довкіллям.

У єдності та взаємозв'язку із змістовною частиною екологічної освіти перебувають процесуальні компоненти екоорієнтованої освітньої системи. Наприклад, у процесуальній характеристиці екоорієнтованої освітньої системи визначається як доцільність окремих елементів, так і комплексність усіх методичних засобів та адекватність змісту екологічної освіти і контингенту здобувачів освіти. Передбачається можливість застосування, використання, відтворення та повторення цієї технології в інших однотипних освітніх закладах іншими викладачами. Програмно-методичне забезпечення екоорієнтованої технології повинно задовольняти вимоги науковості, системності, технологічності, достатньої повноти і реальності здійснення. Від професіоналізму педагогів залежить якість результатів, отриманих упродовж реалізації екоорієнтованої технології. Саме проблема якості відтворення конкретної технології викладачами послідовниками обумовлює її затребуваність у педагогічному середовищі.

Специфіка педагогічної технології, екоорієнтованої зокрема, полягає в тому, що в ній з'являється й здійснюється такий освітній процес, який повинен гарантувати досягнення поставлених навчальних цілей. Оперативний зворотній зв'язок є наскрізним у цьому процесі. Висновки. Отже, екоорієнтована педагогічна технологія – не механічний, назавжди заданий процес з незмінним виходом на конкретний результат, а організаційно-змістовна структура, що визначає напрям екологічної взаємодії викладача, здобувачів освіти з довкіллям при нескінченій багатоманітності застосування навчальних підходів.

Список літератури:

1. Бородієнко О.В., Пуховська Л.П., Леу С.О. та ін. (2017). Професійні навчальні заклади в країнах Європейського Союзу: практичний посібник. Київ: ПТО НАПН України.

2. Бородієнко О. (2018). Забезпечення якості підготовки педагогів професійного навчання: аналіз зарубіжного досвіду. *Professional Pedagogics*. 6. С. 152-161.
3. Бородієнко О. В. (2014). Коучинг як особистісно-розвивальна технологія. *Особливості застосування коучингового підходу в процесі прозвитку професійної компетентності керівників. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 10. С. 19-26.
4. Бородієнко, О. В. (2015). Метод експертної оцінки в моделюванні системи розвитку професійної компетентності керівників. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, (35), 35-38.
5. Каленський, А. А. (2017). Фахова передвища освіта: концептуальні засади стандартизації підготовки молодших спеціалістів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*, (277), 101-105.
6. Каленський, А. (2018). Методологічні підходи до стандартизації змісту професійної освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 16, 27–33.
7. Каленський, А. А. (2005). *Методика застосування інформаційних технологій навчання (управління і тактичні дисципліни): навч.-методичний посібник*. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський нац. ун-т».
8. Каленський, А. А. (2022). Концептуальні засади екоорієнтованих педагогічних технологій у професійній (професійно-технічній) освіті. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: педагогічні науки*, 48, 87–94.
9. Лузан, П. Г., Каленський, А. А. (2014). *Методи і форми організації навчання фахівців аграрної галузі : навчальний посібник*. Київ : Логос.
10. Лук'янова Л. Б. (2016). *Основи екології, методика екологізації фахових дисциплін: навчально-методичний посібник для викладачів*. Київ : ТОВ «ДСК – Центр».
11. Прокопенко І. Ф. (2018). *Педагогічні технології в підготовці вчителів : навчальний посібник*. Харків : ХНПУ. 457 с.
12. Пуховська, Л. П., Радкевич, В. О., Бородієнко, О. В., Радкевич, О. П., Базелюк, Н. В., Корчинська, Н. М., & Леу, С. О. (2018). *Системи оцінювання якості професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу: монографія*. Житомир: «Полісся»
13. Радкевич В. О., Бородієнко О. В. (2015). Коучинг як інноваційна педагогічна технологія. *Професійно-технічна освіта*. 2(67), С. 17-19.
14. Сидоренко, Л. І. (2002). *Сучасна екологія. Наукові, етичні та філософські ракурси: навчальний посібник*. Київ : ПАРАПАН.